

Parshat Pinchas – 5784 – nr. 171

Samenvatting van de parsha

1e Aliya: Als beloning voor zijn daad van ijver wordt Pinchas benoemd tot Cohen . Hoewel hij een kleinzoon van Aaron was, werd hij niet opgenomen in de oorspronkelijke selectie van Cohanim . Niemand anders zou ooit zo geëerd worden

2e Aliya: Moshe krijgt de opdracht om te vechten tegen de Midianieten als vergelding voor het incident bij Baal Peor. Moshe telt de Bné Jisrael ter voorbereiding op het betreden van Eret Jisrael. Het totale aantal mannen ouder dan 20 jaar, exclusief de Levijim, is 601.730; vergeleken met 40 jaar eerder toen het 603.550 was. Als je alle mannen, vrouwen en kinderen meetelt, is het totaal ongeveer drie miljoen

3e Aliya: Moshe verdeelt Israël door middel van een loterij die op wonderbaarlijke wijze elke stam aan zijn juiste deel koppelt. De Levijim worden geteld.

4e Aliya: Gemotiveerd door de "shayla – vraag" van Tselafchad's dochters met betrekking tot hun vader die stierf zonder zonen, worden de wetten van de erfenis besproken. Moshe wordt verteld zich voor te bereiden op zijn dood, en Joshua wordt gekozen als zijn opvolger.

5e, 6e en 7e Aliyot: De rest van de Parsha beschrijft de verschillende openbare offers die gedurende het jaar worden gebracht: dagelijks, op Sjabbat , Moesaf, Rosj Chodesj en elke Jom Tov.

Samenvatting van de haftara (Jirmiyahoe 1:1 – 2:3)

"Tlat Diparanuta" is de naam die gegeven wordt aan de volgende drie Haftarot. Dit zijn speciale selecties uit de Navi Jirmiyahoe die gekozen werden omdat ze de vernietiging van Jerusjalajim en de 1e Beet Hamikdash profeteerden.

In deze Haftara voorspelt Jirmiyahoe HaNavi de Babylonische invasie. De veroordeling van de Joden voor het verlaten van G-d en de Haftara wordt enigszins verzacht door de afsluitende beschrijving van Hasjems liefde voor Zijn kinderen. "Ik herinner me de toewijding van je jeugd, je liefde als bruid, hoe je mij volgde in de woestijn, in een land dat niet gezaaid werd." Alsof we toestemming krijgen om de tranen van de Schepper te visualiseren terwijl Hij de ontrouw van Zijn geliefden confronteert.

Een kudde zonder herder

"... en laat de gemeente van Hasjem niet zijn als een kudde die geen herder heeft." [27:17]

G-d vertelt Moshe dat hij de gemeente niet naar het Land van Israël zal leiden — in plaats daarvan zal hij sterven in de woestijn. Hoe reageert Moshe ? Door HaShem te vragen een nieuwe leider aan te wijzen, om er zeker van te zijn dat er iemand overblijft om hen te leiden. Natuurlijk hadden we verwacht dat Moshe zou bidden voor een voortzetting van het leven, maar zijn eerste prioriteit was om ervoor te zorgen dat de gemeente een leider had. De Midrash vertelt dat dit ons de grootheid van de rechtvaardigen vertelt — ze zetten hun eigen behoeften opzij en zorgen voor die van de gemeente, zelfs als ze op het punt staan te sterven.

Moshe vergelijkt onze leiders met herders, die ons de juiste richting opsturen. De Sfat Emet schrijft dat hoewel onze ware herder Hashem zelf is ("G-d is mijn herder, mij zal niets ontbreken" [Psalm 23:1]), het toch cruciaal is dat we een gids hebben, een persoon die ons

laat zien wat G-d van ons wil, wat goddelijk zijn inhoudt, door middel van instructie en — nog belangrijker — door actie.

Vandaag, begrijp ik deze behoefte iets beter. Ik voel wat het betekent om geen herder te hebben. Want hoewel er velen in onze gemeenschap zijn tot wie mensen zich kunnen wenden voor begeleiding, was het altijd duidelijk dat de Rosh Hajesjiva (decaan), de herder van de gemeenschap was.

De Ktav Sofer schrijft dat, zoals we allemaal begrijpen, een gewone herder niet echt geïnteresseerd is in het bevoordelen van de schapen, maar in het bevoordelen van zichzelf. Hij behoort immers niet tot de schapen; de schapen behoren tot hem, en dus hebben zijn behoeften voorrang. Moshe, zegt de Ktav Sofer, was bezorgd dat de volgende leider van de Congregatie van Israël iemand zou zijn die zich volledig wijdde aan het bevoordelen van zijn kudde in plaats van aan zichzelf, die zich volledig zou wijden aan hun behoeften. Moshe wilde er niet alleen voor zorgen dat er een leider zou zijn, maar dat hij "behoorde" tot de Congregatie.

Tijdens de lofredes gisteren zei een spreker dat iedereen de Rosh Jeshiva anders zou beschrijven, gebaseerd op hun eigen interactie. Dat is zeker waar — maar toch waren we het er allemaal over eens dat de Rosh Jeshiva het soort herder was dat Moshe zocht. Als je een vraag of zorg had, dan stelde hij zichzelf beschikbaar voor je, zelfs als hij moe of ziek was. Mijn vrouw en ik weten dit zelf ook, omdat we hem pas een paar weken geleden hebben bezocht, toen hij herstellende was van een zware operatie. Het maakte niet uit dat hij nog herstellende was; hij wilde beschikbaar zijn voor mensen, inclusief degenen van ons die niet beseften hoeveel pijn hij had toen wij in zijn aanwezigheid waren.

Je kon de Rosh Jeshiva niet ontmoeten zonder het gevoel te hebben dat hij om je gaf als individu. Dit is wat zijn begeleiding zo wenselijk en smakelijk maakte — het weerspiegelde niet alleen zijn wijsheid, maar ook het eindresultaat van het toepassen van al die wijsheid om te bepalen wat echt het beste voor je was.

Zoals ik al zei, we hebben nog steeds anderen tot wie we ons kunnen wenden voor begeleiding, anderen die ook hun constante zorg en bezorgdheid tonen voor elk individu dat door hun deur komt. Zoals G-d toen aan Moshe's verzoek voldeed, zal Hij het nu ook doen. Maar één ding weten we ook: onze overgebleven gidsen zelf, zullen ook niet langer de Rosj Jeshiva hebben.

Moge de herinnering aan de rechtvaardigen een zegen zijn. (R. Jacov Menken)

Een blik van bovenaf

Stel je voor dat je Hoofdfunctionaris bent geweest van een groot bedrijf. De eigenaar en voorzitter van de raad van bestuur zag je veertig jaar geleden. Toen hij je toewijding en bezorgdheid zag tijdens een totaal andere missie, koos hij je om zijn jonge groep werknemers te leiden tot een belangrijke kracht in de zakenwereld. Tijdens je veertigjarige dienstverband bij het bedrijf heb je eerlijk en vakkundig aan alle wensen van je baas voldaan. Je zorgde voor het bedrijf en voor al zijn werknemers alsof ze je nakomelingen waren. De voorzitter, die in alle behoeften van het bedrijf voorzag, financieel, moreel, fysiek en spiritueel, prees je als het beste individu dat het bedrijf ooit zou leiden. Maar voordat je het bedrijf naar een nieuwe fase van de operatie mag leiden, zegt de baas dat het tijd is om met pensioen te gaan. Tot zover zo goed. Maar dan kom je in een afscheidsverzoek naar het kantoor van je baas en begin je hem te preken over de kwalificaties van een opvolger. Je vertelt hem dat hij ervoor moet zorgen dat de volgende bedrijfsfunctionaris de leiderschapskwaliteiten heeft die het

bedrijf naar het volgende millennium kan leiden. Dan voeg je de kicker toe. Je zegt tenslotte tegen de baas: "Je wilt het bedrijf toch niet verlaten als schapen zonder leider." Simpel gezegd klinkt het alsof er een woord is dat de zet definieert: choetspa !

Hoewel het misschien geen perfecte parabel is, lijkt het erop dat Moshe dat wel deed. Nadat hij beseft dat hij het Joodse volk niet naar het land Kanaän zal leiden, benadert hij Hasjem met een verzoek. "Moge Hasjem, de Heer van alle geesten, een man over het volk aanstellen, die hen eruit zal halen en erin zal brengen, en hen niet zal laten zijn als schapen die geen herder hebben" (Numeri 27:15-18). De vraag is eenvoudig. Hoe durft Moshe de Meester van het Universum, Hij die leven inblaast in de duizendpoot terwijl hij de zee splijt en manna levert, de kwalificaties van de volgende leider te vertellen? Heeft de Heer uit de menigte aardbewoners die op de planeet zijn, leiding nodig bij het aanstellen van een nieuwe leider van het Joodse volk?

Tijdens de laatste maanden van het leven van de Rebbe, Rabbi Dov Ber van Mezhriz, namen de decreten tegen de Joden die in Rusland woonden, vele malen toe. Jonge mannen werden gedwongen om in het leger van de tsaar te gaan en werden weggerukt van hun families, erfgoed en geloof. Rebbe Elimelech van Lizhensk ging Rabbi Dov Ber, de Heilige Magid van Mezhriz, smeken om voor hen te bemiddelen door te bidden tot de Almachtige om een nietigverklaring van de lafhartige decreten van de tsaar af te dwingen.

"Misschien," stelde Rebbe Elimelech voor, "moeten we een gemeenschappelijke vasten uitroepen, geleid door de Magid – onze gezamenlijke gebeden zullen zeker hemels mededogen oproepen!"

Maar de Rebbe Dov Ber verzekerde zijn discipel stilletjes van een verbazingwekkend geheim. "Binnenkort zal ik deze wereld verlaten. Het is niet nodig om de gemeenschap te verzamelen en hen hun zwakke lichamen van voedsel te laten beroven. Ik zal persoonlijk de hemelse troon naderen en om genade smeken van de Almachtige."

En ja hoor, twee weken later ging de Mezhritzer Maggid van deze wereld heen. De week van shiva ging voorbij, maar de decreten werden niet ingetrokken. De dertigste ochtendperiode ging ook voorbij, en nog steeds geen verandering. De dienstplichten waren net zo wreed als altijd. Rabbi Elimelech raakte gefrustreerd. Beloofde de Magid geen verlossing?

Wanhopig op zoek naar een antwoord, ging hij naar het graf van de Magid en vroeg hem waarom de decreten niet waren afgeschaft.

Die nacht verscheen de Magid aan zijn leerling en vertelde hem waarom er niets was gebeurd.

"Op aarde is er één visie — één die ik met u deelde. Net als u, zag ik het decreet ook als een verschrikkelijke gebeurtenis die ons land overkwam. Maar hier in de hemel zie ik een ander beeld. Nu begrijp ik alles vanuit een heel ander perspectief. En eerlijk gezegd is het uitzicht van bovenaf niet zo somber als het uitzicht van beneden. Sterker nog, ik zie het decreet niet eens als een vloek. Ik kan niet bidden om het decreet nietig te verklaren. Op dit punt is uw enige redding om een aardse rabbijn te vragen u te helpen. Alleen een menselijke leider kan de sterfelijke pijn voelen zoals u en de gemeenschap die voelen. Alleen iemand die het leven vanuit uw perspectief ziet, kan namens u bidden."

Moshe wist dat Hasjem kon kiezen wie Hij wilde. Maar hij voelde dat het zijn plicht was om de Almachtige te smeken om zijn specifieke erfenis en richting in het leiden van het volk voort te zetten. Moshe wilde de benoeming op basis van zijn mening over wat de Joodse natie nodig had, niet op basis van een Goddelijke keuze. Een heerser met het kenmerk van pure rechtvaardigheid zou harder zijn geweest voor het volk. Hij zou niet op elke klacht reageren door de Almachtige te smeken om een wonderbaarlijke oplossing. De zoete wateren van

Marah, de komst van kwartels, het splijten van de zee, de overwinningen op Amalek en de genezing van Mirjam werden allemaal voorafgegaan door een gemeenschappelijke deler: Moshe's interventie. Een andere leider met een andere persoonlijkheid zou een andere richting hebben gekozen. En een onsterfelijke leider zou de wanhoop van het volk niet hebben gevoeld. Moshe creëerde een lot voor zijn volk op basis van zijn nederigheid en begrip voor de benarde situatie van zijn mede-Joden. En hij wilde een herder zoals hijzelf om voor zijn schapen te zorgen. Zelfs als dat betekent dat hij zijn Schepper moet paaien met een heel menselijke filosofie. (R. M. Kamenetski)

R' Avraham Klausner z"l 14e eeuw

Er is weinig bekend over R' Avraham Klausner, maar hij was een belangrijke schakel in de overdracht van Asjkenazische (vooral Oostenrijkse) minhagim/ gebruiken. In zijn Sefer Minhagim (waarvan hij eigenlijk maar een deel schreef) doet hij verslag van veel gebruiken van Rashi, Maharam Mi'Rotenburg, R' Mordechai ben Hillel, Rabbenu Asher ("Rosh") en anderen. Soms citeert hij conflicterende gebruiken, en zijn student, R' Isaac van Tirnau, merkte op dat R' Avrahams doel alleen was om verslag uit te brengen, niet om te beslissen tussen die conflicterende gebruiken. (Het deel van Sefer Minhagim dat R' Avraham niet schreef, ging hem vooraf, maar het auteurschap ervan is onbekend. Sommigen schrijven het toe aan R' Chaim Paltiel, terwijl anderen suggereren dat het het gezamenlijke werk is van vele generaties Franse en Duitse wijzen.)

Het is bekend dat R' Avraham in Wenen (Oostenrijk) woonde en het rabbinaat van die stad deelde met R' Meir ben Baruch Halevi (1320-1390). Op basis van eigendomsregisters in Wenen wordt gespeculeerd dat R' Avraham stierf tussen 1408 en 1410 en dat de naam van zijn vrouw Rivka was. R' Avraham leidde ook een jesjiva. Onder zijn leerlingen bevond zich, naast R' Isaac van Tirnau, ook R' Yaakov Moellin ("Maharil"). Beide geleerden schreven ook compendia over de minhagim, en een groot deel van de Asjkenazische gebruiken van vandaag de dag volgt de gebruiken van Maharil. (Bronnen: The Artscroll Rishonim p.148; Inleiding tot Sefer Minhagim Le'Rabbenu Avraham Klausner [Jeruzalem 1978]; Inleiding tot Sefer Minhagim Le'Rabbenu Isaac Tirnau [Jeruzalem 1979])

De wekelijkse halacha – Haar knippen en scheren in de 3 weken

De Talmoad [1] vertelt ons dat alleen iemand die de vernietiging van de Tempel op de juiste manier heeft betreurd, het verdient om de heropbouw ervan te zien. Dienovereenkomstig werd de periode van drie weken tussen het vasten van de zeventiende van Tammuz en Tisja b'Av, bekend als Bein ha-Metsarim, door de rabbijnen[2] ingesteld als een periode van rouw over de vernietiging van de twee Baté ha-Mikdash. Om een sfeer van rouw te creëren, beperkten ze bepaalde activiteiten die normaal gesproken toegestaan zijn. Wat zijn deze beperkingen? Een daarvan[3] is het verbod voor mannen, vrouwen en kinderen om een knipbeurt of scheerbeurt te nemen. Dit zijn de basisregels[4]:

1. Het is toegestaan om een snor te trimmen die het eten belemmert.[5]
2. Het is toegestaan om wenkbrauwen of wimpers te epilieren.[6]
3. Getrouwde vrouwen mogen het haar dat uit hun hoofdbedekking steekt, afknippen[7].
4. Het is toegestaan om je haar te kammen, ook al zal er tijdens het kammen wat haar uitgetrokken worden[8].
5. Het knippen van nagels is toegestaan[9].
6. Een rouwende die zijn rouwperiode tijdens de Drie Weken heeft voltooid, mag zich laten knippen en scheren[10].
7. Het verbod op het knippen van haar geldt zelfs voor kleine kinderen onder de leeftijd van chinech[11]. Als een upsheren dus tijdens de Drie Weken valt, moet deze ofwel worden vervroegd of uitgesteld[12].

8. Indien absoluut noodzakelijk, is het toegestaan om op de avond voorafgaand aan de vasten van de zeventiende van Tammuz een knipbeurt of scheerbeurt te nemen[13].

9. Op de dag van de besnijdenis van een baby[14] mogen de vader, de sandak en de mohel hun haar laten knippen[15].

Vraag: In sommige gemeenschappen is het gebruikelijk geworden om je baard te scheren of te trimmen op erev Shabbos tijdens de Drie Weken ter ere van Shabbos . Is er een halachische bron voor deze clementie?

Discussie: Ja, dat is er. Het is gebaseerd op de uitspraak van de Shulchan Aruch,[16] die wassen [tijdens de Negen Dagen] voor Sjabbat toestaat als men geen andere kleding heeft om te dragen.

Magen Avraham , geciteerd door alle latere autoriteiten en de Mishna Broera[17], vraagt zich af waarom er geen soortgelijke clementie bestaat met betrekking tot het knippen van haar. Hij antwoordt dat het knippen van haar niet is toegestaan voor Sjabbat , aangezien mensen niet elke week naar de kapper gaan, terwijl iedereen elke week schone kleding nodig heeft. Daarom stonden de rabbijnen wassen voor Sjabbat toe onder bepaalde omstandigheden, maar het knippen van haar niet.

Op basis van deze Magen Avraham kan worden betoogd[18] dat deze beperking alleen geldt voor het knippen van haar, maar niet voor het scheren. Veel mannen scheren zich meerdere keren per week of zelfs dagelijks, zodat scheren vergelijkbaar is met wassen, niet met knippen. Dienovereenkomstig zou het toegestaan zijn om te scheren op erev Shabbos , en mogelijk is dit de bron voor degenen die dat doen[19]. Hoewel degenen die deze gewoonte hebben, erop mogen vertrouwen[20], accepteerden de meeste gemeenschappen deze clementie niet[21]. Zoals bij alle gevestigde gebruiken, mag men niet afwijken van zijn traditionele gewoonte.

Vraag: Veel mensen die in de zakenwereld, de academische wereld of de professionele wereld zitten, scheren of trimmen hun baard gedurende de Drie Weken. Is dit toegestaan?

Discussie: Hoewel Shoelchan Aroech en Mishna Broera geen melding maken van een dergelijke clementie, wordt deze wel genoemd door verschillende hedendaagse poskim[22]. Rav M. Feinstein[23] oordeelt dat de gewoonte om zich niet te scheren tijdens de Drie Weken niet van toepassing is op situaties waarin een financieel verlies zou ontstaan. Dienovereenkomstig, als iemand een verlies zou lijden door zich niet te scheren, mag hij zich scheren. Rav Feinstein schrijft dat deze clementie niet van toepassing is op de week van Tishah b'Av zelf (d.w.z. van de zondag vóór Tishah b'Av tot Tishah b'Av), waar het verboden zou zijn om zich te scheren, zelfs als er een financieel verlies zou worden geleden.

Rav Feinstein legt verder uit[24] dat scheren alleen is toegestaan als er anders verlies zou worden geleden. Als ongeschoren verschijnen alleen maar belachelijk zou maken [of iemand in verlegenheid zou brengen], is de clementie niet van toepassing.

Op basis van de uitspraken van Rav Feinstein zijn de volgende regels van toepassing:

Voordat men vertrouwt op de clementie van het scheren tijdens de Drie Weken, moet men vaststellen of dit hem daadwerkelijk een financieel verlies zou opleveren. Met de ontspannen normen van kleding die in de wereld van vandaag de dag heersen, is het moeilijk om situaties te vinden waarin men daadwerkelijk zijn baan zou verliezen of financieel verlies zou lijden als men zich niet zou scheren. Wanneer men twijfelt, moet men zijn zaak met een rabbijn bespreken.

De clementie geldt alleen voor die dagen of tijden waarop men zakelijke vergaderingen moet bijwonen of professionele verplichtingen moet nakomen, enz. Het is geen algemene vergunning die elke zakenman, academicus of professional toestaat om zich op elk moment tijdens de Drie Weken te scheren. Nergens wordt gesuggereerd dat aangezien het is toegestaan voor een zakenman om zich te scheren onder verzachtende omstandigheden, hij daarom het verbod helemaal mag opheffen. Het verbod blijft volledig van kracht en wordt alleen opgeheven als er geen andere keuze is. Dienovereenkomstig mag een zakenman die op vakantie gaat of meerdere dagen weg is van zijn kantoor in het weekend of op een wettelijke feestdag, zich gedurende die tijd niet scheren.

Sommige mensen die gewend zijn geraakt aan scheren tijdens hun jaren van werk, blijven dit doen zelfs na hun pensioenering. Dit is niet toegestaan.

1. Taanit 31b, geciteerd in Shulchan Aruch, OC 554:25.
2. Dit is de gewoonte van de Asjkenazische gemeenschap, zoals opgetekend door Rama, OC 551:4. Sefardische gemeenschappen hebben andere gewoonten.
3. De anderen zijn: 1. Trouwen of deelnemen aan een bruiloft; 2. Luisteren naar muziek en dansen; 3. Shehecheyano reciteren.
4. De periode van de Drie Weken omvat een andere periode van intensievere rouw, de Negen Dagen genoemd. De halachos van die dagen - van Rosh Chodesh Av tot het middaguur van de tiende van Av - zijn op verschillende gebieden restrictiever. We bespreken alleen de wetten van de Drie Weken, niet de speciale, strengere halachot van de Negen Dagen.
5. OC 551:13.
6. Bein Pesach l'Shavuot, blz. 241, waarin een mondelinge uitspraak van Rav S.Z. Auerbach en Rav S. Vosner wordt geciteerd.
7. Mishna Broera 551:79. Indien nodig, mogen vrouwen hun benen scheren; Rav M. Feinstein (Oholei Yeshurun, pg. 9). Zie ook Igrot Moshe , YD 2:137 waar hij vrouwen toestaat om indien nodig hun haar te laten knippen tijdens de Drie Weken. Indien nodig, mag een meisje van huwbare leeftijd haar laten knippen; Rav S.Z. Auerbach (Halichot Bétah, pg. 371).
8. Mishna Broera 551:20.
9. Kitsoer Sjoelchan Aroech 122:5.
10. Mishna Broera 551:87.
11. Sha'ar ha-sziyoen 551:91. Aroech ha-Shoelchan 551:31 lijkt echter te stellen dat alleen kinderen boven de leeftijd van chinech verboden zijn om een knipbeurt te nemen. Zie ook Igrot Moshe , YD 1:224, die het met deze mening eens is.
12. Mishnat Jakov, OC 551 citeert Rav Y.Y. Teitelbaum (Satmar Rav) .
13. Igrot Moshe O.C. 4:112-2. Zie ook She'arim Metzoeyanim b'Halachah 122:1, gebaseerd op Igrot Moshe O.C. 1:168.
14. Of de avond ervoor; Mishna Broera 493:13. Als de brit op Sjabbat is , is het toegestaan om op vrijdag een knipbeurt te nemen; ibid. Als de brit op zondag is, staan de meeste poskim het niet toe om op vrijdag een knipbeurt te nemen; zie Kaf ha-Chayim 493:36.
15. Kitsoer Sjoelchan Aroech 122:15; Sha'ar ha-Tsiyoen 551: 4, onder vermelding van Chatam Sofer; Kaf ha-Chayim 551:10; Pisché Teshuva 551: 1; She'arim Metzoeyanim b'Halachah 122:16. Zie echter Be'er Heitev 551:3, die streng reageert.
16. Rama OC 551:3.
17. 551:32.
18. Zie Chatam Sofer, YD 348, die dit argument naar voren brengt.
19. She'arim Metzoeyanim b'Halachah 122:5. Zie ook Rav Akiva Eiger en Bie-oeer Halacha h (551:3), die de visie van Tosafot citeren die zelfs het knippen van haar toestaat ter ere van Sjabbat , net zoals het wassen van haar is toegestaan.
20. Kaf ha-Chayim 551:66. Zie ook Nefesh ha -Rav , pag. 191.
21. Shemirat Shabbat K'hilchatah 42:52. Een van de redenen die wordt aangevoerd is dat de meeste mensen die op deze clementie vertrouwen, dit niet echt doen om de Shabbat te eren , maar eerder voor hun eigen bestwil... (Teshuvot Sha'ar ha-Zekérim, geciteerd door Pisché Teshoevah en Kaf ha-Chayim 551:66).
22. Een mogelijke bron is Chatam Sofer, OC 158, die bespreekt dat een rouwende die een belangrijke zakenvergadering moest bijwonen, tijdens de shiva en sheloshim zijn haar mocht laten knippen.
23. Igrot Moshe , OC 4:102. Zie ook She'arim Metzoejanim b'Halachah 122:5.
24. Igrot Moshe , CM 1:93.

SHABAT SHALOM

Voor suggesties en commentaar : mobi166@hotmail.com

Gelieve dit blaadje (deze link) ook door te sturen aan vrienden en kennissen.

en je bronnen zullen zich naar het buitenland verspreiden(משלי ה' טז) יפוצו מעינותיך חוצה